

GAZÂLÎ,
ADALET VE SOSYAL ADALET

Sabri Orman

İktisat Yayınları – 17
İktisat Risaleleri Dizisi – 1

Orman, Sabri, *Gazâli, Adalet ve Sosyal Adalet*

Yayına Hazırlayan: Merve Akkuş Güvendi
Musahhih: Muhammed Aydın

Tasarım: Seyfullah Bayram

Baskı: Limit Ofset - Sertifika No: 28397
Litros Yolu 2. Matbacılar Sit. ZA13 Topkapı - Zeytinburnu / İstanbul
Tel: +90 216 212 567 45 35
1. Baskı: İstanbul, 2018
ISBN: 978-605-67900-6-5

© *İktisat Yayınları*, 2018
Bütün yayın hakları saklıdır. Kaynak gösterilerek tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

İktisat Yayınları
Rasimpaşa Mah. Rıhtım Cad. Nemlizade Sok.
Güleryüz Apt. No:9 Daire:3 Kadıköy / İstanbul
Tel / Faks: +90 (216) 418 20 10
www.iktisatyayinlari.com

İktisat Yayınları Nobel Akademik Yayıncılık ve
İslam İktisadı Araştırma Merkezi'nin ortak markasıdır.

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Orman, Sabri.

Gazâli, Adalet ve Sosyal Adalet

1. Baskı, x + 90 s., 13.5 x 21 cm

Kaynakça ve dizin var.

ISBN- 978-605-67900-6-5

1. Gazâli 2. Adalet 3. Sosyal Adalet

**GAZÂLÎ,
ADALET VE SOSYAL ADALET**

Sabri Orman

iktisat
yayınları

İktisat Risaleleri Dizisi

Bu dizide, alanında ileri düzeyde uzmanlaşmış isimlerden iktisatla ilgili temel kavram ve meselelerle alakalı kısa ve özgün incelemelere yer verilmektedir.

Sabri Orman

Sabri Orman, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi'ni bitirdikten sonra 1980 yılında anılan Fakülte'ye asistan olarak girdi. Bir yıl sonra aynı Fakülte'den "İktisat Doktoru" unvanı aldı. 1982 yılı sonunda Yardımcı Doçent olarak Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İktisat Bölümü'ne geçti. Aynı bölümde 1986 yılında Doçent, 1993 yılında Profesör oldu ve 2003 yılında emekliye ayrıldı. 1989-1990 ders yılında London School of Economics and Political Science'da "Research Scholar" statüsünde çalışmalar yaptı. 1992-1994 yılları arasında Malezya'daki International Islamic University, İktisat Bölümü'nde, 1995-1997 ve 2002-2006 yılları arasında yine aynı ülkedeki International Institute of Islamic Thought and Civilization'da İktisat Profesörü olarak görev yaptı. 2007-2009 yılları arasında İstanbul Ticaret Üniversitesi'nde Rektör Yardımcılığı ve 2009-2011 yılları arasında aynı Üniversite'de Rektörlük görevinde bulundu. Sabri Orman'ın beşi telif, altısı edisyon ve ikisi tercüme olmak üzere onüç adet kitabı ve çok sayıda makalesi bulunuyor.

İçindekiler

Önsöz

Giriş	1
Sosyal Adalet ve İlgili Bazı Kavramlar	4
Metodoloji Meselesi	9
Gazâli ve Adalet Meselesi: Bir Kavramsal Harita Denemesi	13
Kaynaklar	
Kavram ve Tanım	
Gazâli'nin Adalet Tanımları	
İstilah Lügatlerinde Adalet Tanımları	
Tasnif ve Bir Kavramsal Harita Denemesi	
İlahi Adalet	25
Ferdî veya Bireysel Adalet: Ahlâki Adalet	31
Sosyal Adalet (1): Sosyalin Önceliği veya Öncelenmesi	34
Sosyal Adalet (2): Fert ve Adalet	40
Fertler Arası İlişkilerde Adalet ve Zulüm	
Fert ve Toplum İlişkilerinde Adalet ve Zulüm	
Sosyal Adalet (3): Toplum ve Adalet	44
Farz-ı Kifâye ve Sosyal Sorumluluk / Yükümlülük Meselesi	

Makâsıduş-Şerîa, Maslahat Teorisi ve Sosyal Adalet	
Sosyal Adalet (4): Devlet ve Adalet	52
Sosyal Adalet (5): Çift Özneli ve Çift Yaptırımli Bir Sosyal Adalet Örneđi veya Zekât	57
Adalet ve İhsan	64
Genel Deđerlendirme ve Sonuç	65
Notlar	77
Kaynakça	83
Dizin	87

Önsöz

Ebû Hâmid Gazâlî'nin (1058-1111) düşünce mirasına doktora tezi çalışmamdan itibaren başlayan ilgim elinizdeki çalışmayla devam ediyor. Doktora tezim *Gazali'nin İktisat Felsefesi* adıyla yayınlanmış (İstanbul: İnsan Yayınları, 1984) ve daha sonra mükerrer baskılar yapmıştı.

Bir doktora çalışması her zaman onun esas ürünü olarak ortaya çıkan tezden fazlasını ifade eder. Nitekim bizim örneğimizde de çok geçmeden tez çalışmamda değerlendiremediğim malzemeye dayalı yeni bir Gazâlî çalışması ortaya çıktı: *Gazali-Hakikat Araştırması, Felsefe Eleştirisi, Etkisi* (İstanbul: İnsan Yayınları, 1986). Bu kitap da aradan uzun yıllar geçtikten sonra bir bölüm ilavesiyle yeniden basıldı (İstanbul: İnsan Yayınları, 2013).

Yukarıdaki iki çalışmayı büyük ölçüde onlara dayalı Gazâlî'ye dair iki İngilizce yayın takip etti. Elinizdeki kitapçık ile ise yine doktora yıllarından kalma diğer önemli bir malzeme seti gün yüzüne çıkma fırsatı buluyor. Yalnız hemen ilave edelim ki bu kitapçık, yukarıda bahsedilenlere ilaveten zaman içinde biriken ve bu çalışma için özel olarak derlenen yeni bilgi malzemesini de içeriyor.

Rahatlıkla denebilir ki bu kitapçık, bilebildiğimiz kadarıyla Gazâli düşüncesinin daha önce hiç gündeme gelmemiş bir yönüne ayna tutuyor: İnsan davranışlarında ve onların ahlâki olarak değerlendirilmesinde sosyal olana öncelik verilmesi veya sosyalin öncelenmesi. Bunu çok kısa olarak ahlâki değerler sisteminde *geçişsiz* olanlara kıyasla *geçişli* faziletlerin daha makbul; *geçişli* reziletlerin ise yine *geçişsiz* olanlara kıyasla daha menfur görülmesi şeklinde ifade etmek mümkündür. Bu çalışmada ayrıca Gazâlî'nin hukuk ve ahlâka dair son derece dikkate değer iki ayrı yaklaşımını sosyal adalet perspektifine veya sosyal adalet meselesini bu iki yaklaşımın perspektifine yerleştirmeye çalıştık. Bunlardan birisi, onunla ilgili çalışmalarda önemiyle orantılı bir şekilde fark edilmediğini düşündüğümüz son derece ilginç *farz-ı kifâye* yaklaşımı, diğeri de onun aynı derecede ilginç ve önemli ama nispeten daha iyi bilinen *masâlih* ve *makâsidu's-şerîa* yaklaşım veya teorileridir. Burada önemli olan bu çalışmada, bu iki yaklaşımın birer sosyal veya kolektif sorumluluk/yükümlülük referansı olarak kullanılabilmesinin gösterilmiş olmasıdır.

Son olarak her çalışmamızda yaptığımız gibi bu metinle ilgili düşüncelerini bizimle paylaşmak isteyebilecek okuyucularımız için e-mail adresimizi ekliyoruz: ormans@gmail.com.

Sabri Orman

İstanbul, 19 Nisan 2018